

Gyarmathy Judit*

Bírósági digitalizáció a nemzetközi felmérések tükrében**

1. BEVEZETÉS

A XXI. század rohamos informatikai fejlesztései az évszázados hagyományokkal rendelkező bíróságokat is komoly kihívás elé állították: a gazdasági és jogi versenyképesség követelményeinek a teljesítése mellett egyszerre kell eleget tenni a jogviták hatékony, kiszámítható intézésére vonatkozó elvárásnak, mindemellett mindenki számára biztosítani kell az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés lehetőségét,¹ másrészt a bíróságokba vetett bizalom megőrzése is kiemelt jelentőségű.

Ehhez is kapcsolódó fejlemény, hogy az utóbbi másfél évtizedben előtérbe került az igazságszolgáltatás minőségének a mérése: a bíróságok működésének a vizsgálata során szerte a világon különféle projekteket indítottak annak érdekében, hogy meghatározzák ezeket a követelményeket, sőt egyes országokban integrált minőségügyi rendszereket fejlesztettek a bíróságok számára.² Ebben a tanulmányban a hazánk számára két legfontosabb, az Európa Tanács és az Európai Unió keretei között megalkotott nemzetközi felméréssel és azok eredményeivel foglalkozunk.

Az uniós igazságügyi eredménytábla³ jól mutatja a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei értékelése szempontjából a bíróságok információs és kommunikációs technológiai fejlettségét tükröző mutatók kiemelkedő szerepét,⁴ és ebben

nincs megállás: az informatikai eszközökkel történt magas szintű ellátottság önmagában már kevés, azoknak a legkorszerűbb technológiák igénybevételére irányuló aktív használata kívánatos.

Hazánkban a digitális bíróság alapvető elemei a 2010-es évek végére megvalósultak: a teljes körű számítógépes ellátottság mellett alapvető volt az ügyek elektronikus iktatására és nyilvántartására szolgáló adatbázis kialakítása, majd a bíróságok és az ügyfelek, valamint a hatóságok közötti elektronikus kommunikáció, következő lépésként pedig – a Digitális Bíróság projekt⁵ egyik eredményeként – az online is bármikor elérhető e-akta. Bevezették a távmeghallgatás lehetőségét, az ítéletek jelentős része pedig anonimizáltan, bárki számára kereshető, online ingyenesen elérhető adatbázisba rendezett.

Ekkor minden feltétel adott volt, hogy a bírósági szervezet továbbhaladjon a digitalizáció útján, a már megvalósult fejlesztésekre építve, amikor megjelent a vírus okozta Covid19-betegség, és ebben az új helyzetben a személyes érintkezést a minimumra szorítva kellett a bíróságok működőképességét megőrizni.

A veszélyhelyzetben megmutatkozott: a világ, a körülmények változása valamennyiünket rákényszerít arra, hogy rugalmasan alkalmazkodjunk a megváltozott helyzetekhez. Igaz ez a jogalkotóra, ebben osztoom az Udvary által kifejtetteket,⁶ aki szerint a veszélyhelyzet több esetben is inkubátorként működött az általános perjogi, esetleg nemperes eljárási szabályok módosítása tekintetében. Érvényes továbbá a bíróságokra, amelyek működése rendkívüli körülmények között sem állhat le, a felek jogvitáit el kell dönteni, a nemperes eljárásokat le kell folytatni, többek között a gazdaság működőképessége érdekében is.

A digitális bíróság kialakításának lépései és eredményei kapcsán érdemes kitekinteni arra, hogy a hazai digitalizáció szintje nemzetközi összehasonlításban hol helyezkedik el a többi európai államhoz képest: ebben az Európa Tanács és az Európai Unió keretein belül vizsgáljuk a nemzetközi felmérések objektív mutatói alapján az elektronizáció szintjét, a vírushelyzet előtti és az azt követő időszakra vonatkozóan is,

* A szerző bíró, doktorjelölt, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.

** A tanulmány a szerző tervezett doktori dolgozatának a részét képezi.

1 A 'gyengébb fél', a sérülékeny csoportok, különösen a gyermekek védelme tárgyában lásd NYILAS Anna, PRIBULA László: A „gyengébb fél” védelme az új polgári perrendtartásban. In: SZIKORA Veronika, ÁRVA Zsuzsanna (szerk.): *Újratervelés-Fogyasztói szabályozási modellek, digitalizáció, adatvédelem*. Debrecen, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2019, 197–230; VÁRADI Ágnes: Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés fogalmának alkalmazása válsághelyzetekben. *Miskolci Jogi Szemle*, 2023/1. 5–18.; CHUNDUR, Suguna: Digital Justice: Reflections on a community-based research project. *The journal of community informatics*, 2020/12. 118–140; SZÉL Napsugár Ágnes: *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás az európai és a magyar szabályozás tükrében*. Budapest, PHD értekezés, KRE, 2023, 121–128.

2 PACZOLAY Péter: A bírói döntések kiszámíthatósága és állandósága. In: NOCHTA Tibor, MONORI Gábor (szerk.): *IUS EST ARS – Ünnepi tanulmányok Visegrády Antal professzor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, PTE ÁJK, 2015, 393.

3 Az EU igazságügyi eredménytáblái 2013–2024. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_hu

4 A jogrendszerekre és azok egyes elemeire vonatkozó mérések, azok módszertana kapcsán felmerült dilemmákra e tanulmányban nem térünk ki,

azokat lásd részletesen JAKAB András: A jogállamiság mérése indexek segítségével. *Pázmány Law Working Papers*, Budapest, 2015/12., 1–21.

5 E-akta – Digitális Bíróság Projekt, a bíróságok központi honlapján. <https://birosag.hu/e-akta-digitalis-birosag-projekt>

6 UDVARY Sándor: A polgári eljárásjog válságidőszakokban. In Bodzási B. (szerk.): *Jogászegyleti Értekezések 2023. Válság és jog*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2023, 224.

törekedve a tanulások levonására és feltérképezve az előttünk álló időszak kötelezettségeit és lehetőségeit.⁷

2. ÉRTÉKELÉS AZ EURÓPA TANÁCS KERETEIN BELÜL

A strasbourgi székhelyű, 1949 tavaszán létrehozott Európa Tanács – amelynek jelenleg 46 tagállama van, és számos állam élvez megfigyelői státuszt – alapvetően az emberi jogok érvényesülését segíti, nemzetközi egyezményeken keresztül, figyelemmel kísérve és monitorozva a tagállamok előrehaladását az adott területen. Számos, független szakértőkből álló és ajánlásokat megfogalmazó monitoring testület vesz részt e tevékenységben, az igazságszolgáltatás hatékonyságának kérdésével az Igazságszolgáltatás Hatékonyságáért Felelős Európai Bizottság (European Commission for the Efficiency of Justice, a továbbiakban: CEPEJ) foglalkozik.

A CEPEJ és annak értékelő mechanizmusa bemutatása előtt lényeges kitérni egy, a témánk szempontjából jelentős másik testületre. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000-ben létrehozta a bírák függetlenségével, pártatlanságával és kompetenciájával foglalkozó, kizárólag bírókból álló konzultatív testületet, az Európai Bírák Konzultatív Tanácsát (Consultative Council of European Judges, a továbbiakban: CCJE). Valamennyi tagállam az igazságszolgáltatási rendszer működését alaposan ismerő, a legnagyobb személyes feddhetetlenséggel rendelkező delegátat küldhet a testületbe. A CCJE tanácsokat ad a Miniszteri Bizottság – ezen keresztül lényegében a tagállamok – részére, a bírák jogállásával és feladataik gyakorlásával összefüggésben.

A CCJE 2011. november 9-i plenáris ülésén fogadták el a 14. számú véleményt az igazságszolgáltatásról és az információs technológiákról (a továbbiakban: IT),⁸ amelyben a CCJE elemezte a bírók szerepét az ezzel összefüggő folyamatban, valamint a bírók és a jogkeresők számára ezzel kapcsolatban tapasztalható előnyöket és hátrányokat vette számba, ennek keretében nagyon fontos megállapításokat és a jövőre vonatkozóan ajánlásokat tett.

A megállapítások között kiemelték, hogy az informatika az igazságszolgáltatás javításának, a bíróságokhoz való hozzáférés megkönnyítésének az eszköze, ami azonban nem vezethet annak 'lembertelenedéséhez': ugyanis – tették hozzá – az igazságszolgáltatás humánus, és annak is kell maradnia, mivel elsősorban emberekkel és azok vitáival foglalkozik. Utaltak arra is, hogy az IT nem csorbíthatja a felek eljárási jogait, és a kiszolgáltatott személyek jogait, köztük az akadálytalan hozzáférést is megfelelően biztosítani kell.

A következtetések és az ajánlások között kifejtették, hogy az informatika hozzájárulhat az igazságszolgáltatáshoz való

hozzáférés javításához, az ügykezeléshez és az igazságszolgáltatási rendszer értékeléséhez, emellett központi szerepet játszik az eljárás szereplői, valamint a nyilvánosság és a média tájékoztatásában. Erre figyelemmel bátorítja az informatika valamennyi aspektusának felhasználását a jogállami igazságszolgáltatás kiemelkedő szerepének az előmozdítása érdekében. Fontosnak tartották, hogy azt a bírók és más felhasználók igényeihez kell igazítani, soha nem sértheti a garanciákat és az eljárási jogokat, például a bíró előtti tisztességes tárgyaláshoz való jogot. Hangsúlyozták, hogy a bírókat be kell vonni minden olyan döntésbe, amely az igazságszolgáltatási rendszer informatikai rendszerének kialakítására és fejlesztésére vonatkozik. Ajánlasként fogalmazták meg: a bírónak mindenkor fenn kell tartania azt a jogot, hogy elrendelje a felek megjelenését, előírja az iratok eredeti formájának bemutatását és a tanúk meghallgatását. Végetűl kiemelték, hogy az informatika nem sértheti a bíró jogkörét, és nem veszélyeztetheti az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt alapvető elveket.

A CCJE ajánlását az igazságszolgáltatási rendszerek informatikai fejlesztéseinek értékelése során folyamatosan szem előtt tartják, megállapításai az elfogadása óta eltelt több mint tíz év ellenére ma is aktuálisak.

2.1. A CEPEJ LÉTREHOZÁSÁNAK CÉLJA, A SZERVEZET FUNKCIÓJA ÉS MŰKÖDÉSE

2.1.1. A CEPEJ LÉTREHOZÁSÁNAK CÉLJA, A SZERVEZET FUNKCIÓJA

A CEPEJ 2002. szeptember 18-án jött létre az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Res(2002) 12 határozatával.

A CEPEJ legfontosabb célja a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei hatékonyságának és működésének javítása a hatékony jogérvényesítés, az igazságszolgáltatásba vetett bizalom növelése érdekében,⁹ valamint az Európa Tanács által ennek érdekében elfogadott eszközök végrehajtásának fejlesztése. Létrehozása az Európa Tanácsnak azt a szándékát mutatja, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye – különösen annak 5. (Szabadsághoz és biztonsághoz való jog), 6. (A tisztességes eljáráshoz való jog), 13. (A hatékony jogorvoslatához való jog) és 14. (A diszkrimináció tilalma) cikke – alapján előmozdítsa a jogállamiságot és az alapvető jogokat Európában.

A CEPEJ feladata, hogy elemezze az igazságügyi rendszerek elért eredményeit, feltárja a nehézségeket, amelyekkel az egyes tagállamok szembesülnek, valamint javaslatokat dolgozzon ki ezek leküzdésére, egyúttal támogatást nyújtson a tagállamoknak. Kötelezettsége az is, hogy elősegítse az új információs technológiákban rejlő lehetőségek kiaknázását az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése, az igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának és működésének javítása, az igazságszolgáltatás költségeinek csökkentése és a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatások kiterjesztése érdekében.

⁷ A tanulmány kéziratának lezárását követően már megjelent a CEPEJ 2024. évi értékelési ciklusra vonatkozó jelentése is (2024 Evaluation cycle – 2022 data, lásd <https://www.coe.int/en/web/cepej/special-file> letöltve 2024. december 15.), azonban annak elemzését – mivel az EU azonos időszakokra vonatkozó eredménytáblája még nem készült el – itt nem végezzük el.

⁸ Az Európai Bírák Konzultatív Tanácsának 14. számú véleménye: Opinion No.(2011)14 of the CCJE (a szerző fordítása) <https://rm.coe.int/168074816b>

⁹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Res(2002) 12 határozata, 1. cikk.

2.1.2. A CEPEJ MŰKÖDÉSE, MUNKAMÓDSZEREI

A CEPEJ működését alapokmánya szabályozza.¹⁰ Funkciói összetettek, éppen azért, hogy a tagállamok és a részt vevő nemzetközi intézmények közötti együttműködést, tapasztalatcserét elősegítse: megvizsgálja a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei által elért eredményeket (egyebek mellett közös statisztikai kritériumok és értékelési eszközök alkalmazásával), meghatározza a problémákat és a lehetséges fejlesztési területeket; konkrét módszereket határoz meg – azok egyedi igényeit figyelembe véve – a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei mérésének és működésének javítására; kéres esetén segítséget nyújt az egyes tagállamoknak; valamint javaslatot tesznek azokra a területekre, amelyeken az Európa Tanács illetékes irányítóbizottságai, különösen az Európai Jogi Együttműködési Bizottság (European Committee on Legal Co-operation, CDCJ) – ha szükségesnek tartják – új nemzetközi jogi okmányokat vagy meglévő módosításokat dolgozhatnak ki [2. cikk (1) bekezdés].

A CEPEJ változatos munkamódszereket alkalmaz, hogy sokszínű feladatait megfelelően elláthassa, ezek például: indikátorok meghatározása és fejlesztése, mennyiségi és minőségi adatok gyűjtése és elemzése, értékelési eszközök meghatározása; jelentések, statisztikák, jó gyakorlatokról szóló felmérések, iránymutatások, cselekvési tervek, vélemények és általános megjegyzések készítése; kapcsolatok kialakítása kutatóintézetekkel, dokumentációs és tanulmányi központokkal; az adott vizsgált területen tevékenykedő szakemberek, civil szervezetek bevonása, meghallgatások tartása; az igazságszolgáltatás területén részt vevő szakemberek különféle hálózatainak létrehozása.

A CEPEJ évente legalább egy alkalommal plenáris ülést tart Strasbourgban (rendszerint évente két alkalommal tartják ezt meg, júniusban és decemberben), ezenkívül indokolt esetben tarthat 'ad hoc' üléseket, valamint szükség esetén határozhat munkacsoportok létrehozásáról. Tevékenységét hivatalos honlapján¹¹ lehet nyomon követni. A szervezet működésével kapcsolatos operatív feladatokat a CEPEJ Hivatala látja el, amelyet a tagállamokkal való kapcsolattartásban a CEPEJ Titkársága (Secretariat) segít.

2.1.3. A CEPEJ TAGJAI, MUNKACSOPORTJAI ÉS HÁLÓZATAI

A CEPEJ az Európa Tanács mind a 46 tagállamának kijelölt (delegált) szakértőiből áll,¹² akik alapos ismeretekkel rendelkeznek tagállamuk igazságszolgáltatása igazgatásáról, működéséről és hatékonyságáról; ők a szavazati joggal rendelkező résztvevői a plenáris üléseknek. A szervezet munkájában megfigyelőként számos más állam és szervezet – többek között az Európai Unió, az Európai Igazságügyi Képzési Hálózat (European Judicial Training Network, EJTN), több bírói

egyesület – is részt vesz. Az egyes tagállamok a tagon kívül egy-egy kapcsolattartót is kijelölnek, aki operatív tevékenységet végez: elsődleges feladata a CEPEJ részére történő adat-szolgáltatás; emellett munkáját az adott tagállamban az igazságszolgáltatás terén működő egyes hivatásrendek részéről kijelölt kapcsolattartók segítik.

A CEPEJ négy területen hozott létre munkacsoportot. Az igazságügyi rendszerek értékelésével foglalkozó munkacsoportja (CEPEJ-GT-EVAL) felelős az Európa Tanács tagállamainak igazságügyi rendszereit értékelő folyamat irányításáért. A CEPEJ-GT-QUAL munkacsoport az igazságszolgáltatás minőségével, a CEPEJ-GT-CYBERJUST munkacsoport (Kiberigazságügyi Munkacsoport) az igazságszolgáltatás digitalizációja és a mesterséges intelligencia témakörével, a CEPEJ-SATURN munkacsoport pedig az igazságügyi időgazdálkodással foglalkozik. A munkacsoportok a tagállamok jelöltjei közül a CEPEJ által két évre kinevezett szakértőkből állnak, és legfontosabb feladatuk a szakterületükhöz tartozó, a CEPEJ által kibocsátott dokumentumok szakmai előkészítése és – elfogadás céljából – a közgyűlés elé terjesztése.

Emellett a CEPEJ három hálózatot (network) működtet. A már említett nemzeti kapcsolattartók (national correspondents) hálózatának¹³ tagjai az egyes tagállamok által kijelölt kapcsolattartók (tagállamonként egy fő), akik a CEPEJ igazságszolgáltatási rendszerek értékelési munkájához – az igazságszolgáltatás terén működő egyes hivatásrendek kapcsolattartóinak bevonásával – biztosítják a meghatározott adatok összegyűjtését és rendelkezésre állását az adott tagállam részéről. Az általuk a részletes értékelő kérdőívbe beillesztett adatok mennyiségi és minőségi jellegűek, azokat indokolt esetben megjegyzésekkel kísérik a jogrendszerek és annak sajátosságai jobb megértése, kontextusba helyezése érdekében, továbbá magyarázatot adnak a különböző értékelési ciklusok során megfigyelhető eltérések esetén.

A Pilot Bíróságok Hálózata¹⁴ az egyes tagállamokban működő ún. pilot-bíróságokból áll, és elsődleges feladata, hogy mélyebb betekintést nyújtson a tagállamok bíróságainak napi működésébe, valamint elősegítse a nemzeti igazságszolgáltatásban kialakult jó gyakorlatok terjesztését. Pilot bíróság bármilyen szintű, illetve bármilyen ügyszakban működő bíróság lehet; Magyarországon ezt a feladatot a Veszprémi Törvényszék látja el.

A pilot bíróságok hármass szerepet töltenek be. Egyrészt információs fórumként működnek, amelyek a CEPEJ munkájával és eredményeivel kapcsolatos információk kiemelt címzettjei, amivel összefüggésben az a feladatuk, hogy ezeket az információkat a saját nemzeti bírósági szervezetrendszerükön belül terjesszék. Másrészt konzultatív szerepet töltenek be: a CEPEJ – általában online kérdőívek és az elfogadásra váró eszközök lényegi elemeivel kapcsolatos visszajelzés formájában – rendszeresen kikéri a véleményüket a tárgyalt kérdésekről. Harmadrészt implementációs fórumként működ-

¹⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Res(2002) 12 határozata, 1. függelék.

¹¹ A CEPEJ hivatalos honlapja: <https://www.coe.int/en/web/cepej>

¹² A CEPEJ tagjainak neve és tisztsége a CEPEJ honlapján olvasható: <https://www.coe.int/en/web/cepej/country-profiles>

¹³ A nemzeti kapcsolattartók hálózatának aloldala: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-national-correspondents>

¹⁴ A pilotbíróságok hálózatának aloldala: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-work/network-of-pilot-courts>

nek, hozzájárulva az igazságszolgáltatás hatékonyságával és minőségével kapcsolatos innovatív projektek gyakorlatba töltendő átültetéséhez és terjesztéséhez.

A 2021-ben létrehozott Európai Kiberigazságügyi Hálózat¹⁵ (European Cyberjustice Network, ECN) keretei között lehetőség nyílik a digitalizációval és mesterséges intelligenciával kapcsolatos jó gyakorlatok cseréjére, valamint az Európa Tanács e területeket érintő jövőbeli kezdeményezéseinek meghatározásában való közreműködésre.

E hálózat támogatja a CEPEJ munkáját, a tevékenységét a CEPEJ-GT-CYBERJUST irányítja. Ennek keretében naprakész háttér- és statisztikai információkat szolgáltatnak az egyes tagállamokat érintően; javaslatokat terjesztenek elő új projektekre, cselekvési projektekre vonatkozóan; a CEPEJ-GT-CYBERJUST által kifejlesztett információk és eszközök terjesztésében vesznek részt, adott esetben képzéseket szerveznek a tagállamok érintett szervei számára; valamint platformot biztosítanak az e-igazságszolgáltatási alkalmazások fejlesztéséhez a két- és többoldalú együttműködések terén.

2.2. AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI RENDSZEREK ÉRTÉKELÉSE

A CEPEJ – a 2002–2004. évi pilot időszakot követően – 2004 óta rendszeresen értékeli az Európa Tanács tagállamainak igazságügyi rendszereit. Két értékelési ciklus létezik: az egyik az igazságügyi rendszerek CEPEJ értékelési ciklusa, amelyben két évente minden tagállam és három megfigyelő állam vesz részt; a másik az Európai Bizottság felkérésére évente elkészülő, az Európai Unió igazságügyi eredménytáblája című tanulmány (emellett megadott kérdések vizsgálata mentén – 'akciótervek' – eredménytábla készül a Nyugat-Balkán¹⁶ és a keleti partnerség¹⁷ keretében is), amely az érintettek éves értékelése; a kérdőívek mindegyike a CEPEJ fő értékelő kérdőívének kivonataiból áll. Ez egyébként az Európai Bizottság által közzétett igazságügyi eredménytábla – az EU Justice Scoreboard¹⁸ – egyik fő forrása: az objektív adatokat ezek alapulvételével elemzik és jelenítik meg.

A tanulmány 2. pontja tartalmazza a digitalizációt illetően a CEPEJ módszertana alapján elvégzett felmérések eredményét, ehelyütt elegendőnek tartjuk megjeleníteni az Európa Tanács tagállamai körében hazánk helyzetét, amely tágabb kontextusban mutatja meg a fejlesztések vívmányainak hatását az igazságszolgáltatásban.

2.2.1. AZ INFORMÁCIÓS ÉS KOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK MUTATÓI

Az e téren végzett felmérések eredményei a digitalizáció korábban ismertett hazai vívmányainak versenyképességét mutatják: az igazságügyi rendszerek eredményeinek legutóbbi, 2022. évi átfogó elemzéséből¹⁹ az derül ki, hogy Magyarország az információs és kommunikációs technológiával (information and communications technology, a továbbiakban: ICT) kapcsolatos mutatók tekintetében Európa élmezőnyében van. Ebben a körben a CEPEJ – a bíróságok számára kihívást jelentő technológiákat fókuszba helyezve – mindegyiknél egy 0 és 10 közötti mutatószám (az ún. ICT-index) segítségével háromféle ICT-eszköz (döntést támogató eszközök, bírósági és ügykezelési rendszerek, valamint a bíróságok, a szakemberek és az ügyfelek közötti kommunikációt támogató eszközök) elterjedtségét méri, mégpedig összesítetten, ICT-eszközönként és ügyszak szerinti bontásban is. Ennek kapcsán azonban felhívja a figyelmet arra, hogy ez az index csak az ICT-eszközök meglétét jelzi, de azok tényleges használatára nem vonatkozik, és nem mutatja azok eredményességét, illetve az igazságszolgáltatás hatékonyságára gyakorolt hatását sem.²⁰

Az ICT-eszközök elterjedtsége tekintetében Magyarország mind az összesített, mind a részeredmények tekintetében is előkelő helyet foglal el az ET-tagállamok rangsorában. Az összesítésben 9,7 ponttal – a döntetlenben első helyezett Észtország és Lettország után – a harmadik helyen áll: lásd 1. ábra (a következő oldalon).

Az ICT-eszközök szerinti bontásban két eszköz (döntést támogató eszközök, valamint a bíróságok, a szakemberek és az ügyfelek közötti kommunikációt támogató eszközök) tekintetében is elértük a maximális 10 pontot. Ez nemcsak önmagában, hanem abból a szempontból is jelentős, hogy ez volt az első alkalom, hogy mindhárom ICT-eszköz tekintetében született 10 pontos eredmény; ezt Magyarország, Észtország és Lettország érte el.²¹

Az ügyszakok szerinti bontásban hazánk a polgári és büntető ügyszakban 9,8 pontot, míg közigazgatási ügyszakban 9,5 pontot ért el. A CEPEJ kifejezetten megemlíti Magyarországot azon ET-tagállamok között, amelyek esetében a három ügyszak mutatói között csak csekély eltérés van, szemben más ET-tagállamokkal, amelyekben az egyes ügyszakok mutatói között látványos, akár 3-4 pontos eltérés is mutatkozik.²²

15 Az Európai Kiberigazságügyi Hálózat aloldala: <https://www.coe.int/en/web/cepej/european-cyberjustice-network>

16 A nyugat-balkáni igazságügyi reformok eredményeinek jobb értékelése felé – Dashboard Western Balkans aloldal: <https://www.coe.int/en/web/cepej/towards-a-better-evaluation-of-the-results-of-judicial-reforms-in-the-western-balkans-dashboard-western-balkans->

17 A keleti partnerségben az igazságügyi reformra tett erőfeszítések eredményeinek jobb értékeléséhez (Justice Dashboard EaP) aloldala: <https://www.coe.int/en/web/cepej/justice-dashboard-eap/-/asset-publisher/IpqkU7qYgoK4/content/launch-of-the-justice-dashboard-eastern-partnership-project>

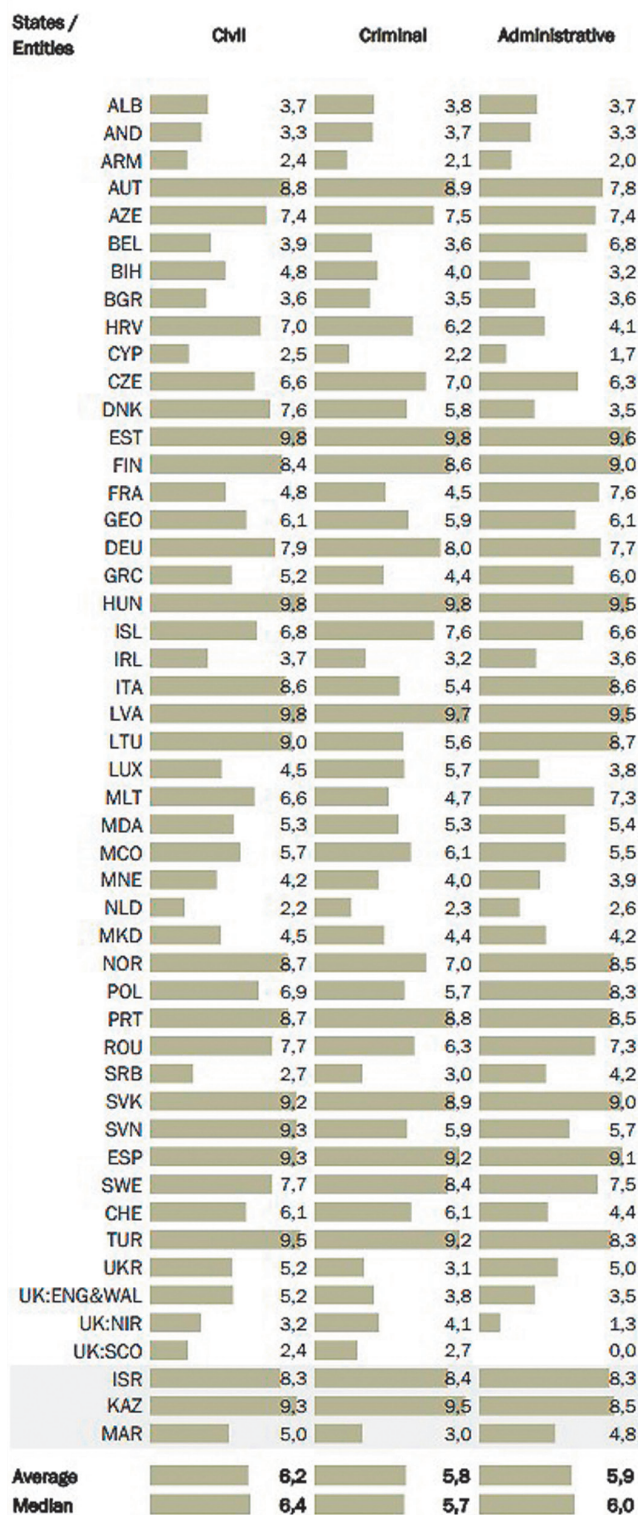
18 Lásd részletesen a tanulmány 3. pontjában.

19 Európai igazságszolgáltatási rendszerek CEPEJ Értékelési Jelentés – 2022 Értékelési ciklus (2020-as adatok) – European judicial systems CEPEJ Evaluation Report – 2022 Evaluation cycle, 2020 data (a szerző fordítása) <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279>

20 2022 Értékelési ciklus, 118. oldal.

21 2022 Értékelési ciklus, 119. oldal, 4.3.8. tábla.

22 2022 Értékelési ciklus, 120. oldal, 4.3.9. tábla.

1. ábra: ICT-index a polgári, büntető- és közigazgatási ügyekben 2020-ban²³

2.3. „DIGITALIZÁCIÓVAL A JOBB IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÉRT”

2.3.1. A 2022–2025 CEPEJ AKCIÓTERV: „DIGITALIZÁCIÓVAL A JOBB IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÉRT”

A CEPEJ a 2021. decemberi plenáris ülésén 2022–2025 időszakra akcióttervet fogadott el „Digitalizációval a jobb igazságszolgáltatásért” címmel, amelynek alapján a CEPEJ prioritása ebben az időszakban az, hogy közreműködjön az államok és a bíróságok igazságszolgáltatás digitalizálására való sikeres áttérésében, összhangban az európai normákkal és különösen az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkével.²⁴ Prioritás, hogy a folyamatos digitalizáció mellett az igazságszolgáltatás emberi, hatékony és magas színvonalú legyen, ennek érdekében meghatározták a CEPEJ-nek az e folyamatban történő közreműködése során követendő legfontosabb elveket és irányvonalakat, amelyek a következők.

A digitalizációs folyamatnak az igazságszolgáltatás hatékonyságát kell szolgálnia: a papíralapú aktákról az elektronikus ügyiratokra való áttérés, az igazságszolgáltatás működésének, az intézmények közötti kapcsolatoknak a digitalizálása során gondoskodni kell arról, hogy a választott technológiák a legmegfelelőbbek és összeegyeztethetők legyenek a minőségi, hatékony, hozzáférhető és pártatlan igazságszolgáltatással.

Mindemellett az átláthatóság biztosításában is fontos szerepe van: az új technológiáknak alaposabb ismereteket kell biztosítaniuk a felhasználók számára az eljárásokról, lehetővé kell tenni számukra az ügyfolyamat nyomon követését. Lényeges továbbá, hogy az eljárás résztvevői számára lehetőség legyen egymással elektronikus platformon kommunikálni, a jobb együttműködés érdekében.

Kiemelték az emberi igazságszolgáltatás fontosságát: utaltak arra, hogy bár a digitalizáció növeli a hatékonyságot, de a bíró helyettesítésére nem szabad törekedni, és az eljárás középpontjában a bírónak kell maradnia. Az „emberközpontú igazságszolgáltatás” fogalma alatt pedig azt értik, hogy az igazságszolgáltatásban működő szakembereket és a felhasználókat képzések révén folyamatosan támogatni kell, ami nemcsak a hatékonysághoz, hanem – a szabályok és az eljárás teljes körű ismerete révén – az igazságszolgáltatás függetlenségéhez is hozzájárul. Ezek mellett a CEPEJ-nek fontos szerepe van a tájékozott igazságszolgáltatás kialakításában: növelni kell az igazságszolgáltatási rendszerek értékelési eredményeinek felhasználását, ezek révén még több elemzett információt kell szolgáltatnia, amelyek segítségével a felmerült kérdésekre pontosabb válaszok adhatók. Végezetül hangsúlyozzák a CEPEJ felelős és reaktív szerepét, eszközeinek láthatónak és hozzáférhetőnek kell lenniük, hogy teljesíthesse küldetését: a rendelkezésére álló szaktudást felhasználva gyorsan, konkrétan és hatékonyan tudjon válaszolni a megkeresésekre.

24 2022–2025 CEPEJ Akcióterv: „Digitalizációval a jobb igazságszolgáltatásért” (a szerző fordítása) <https://rm.coe.int/cepej-2021-12-en-cepej-action-plan-2022-2025-digitalisation-justice/1680a4cf2c>

23 2022 Értékelési ciklus, 119. oldal, 4.3.8. tábla.

A digitalizációt támogató folyamat részeként a CEPEJ Kiberigazságügyi Munkacsoportja 2023-ban javaslatokat dolgozott ki az „*Iránymutatás az online alternatív vitarendezésről*”, azzal a céllal, hogy javítsák az igazságszolgáltatás hatékonyságát azáltal, hogy csökkentik a bíróságok munkaterhét, és lehetőséget kínálnak a feleknek arra, hogy költséghatékony módon rendezzék a vitáikat. Az iránymutatások az elérhetőség, a hozzáférhetőség és a tudatosság elvei köré épülnek, figyelembe véve az infokommunikációs technológiának az online alternatív vitarendezés (alternative dispute resolution, a továbbiakban: ADR) során történő felhasználásából adódó sajátosságait. Ezek közül a hozzáférhetőség keretében a szolgáltatóknak javasolják az ADR-eljárások felhasználóbarát kialakítását, lehetővé téve a felek hatékony részvételét az online eljárásban. A dokumentumot a CEPEJ a 2023. december 4. és 5. napján megtartott 41. plenáris ülésén elfogadta.²⁵

2.3.2. DIGITALIZÁCIÓS INNOVÁCIÓK

A CEPEJ az egyes tagállami digitalizációs és mesterséges intelligencián alapuló megoldásokat egy külön, mindenki számára elérhető tudásbázisban rendszerezi.²⁶

Ezek közül az egyik érdekes és a jövőbe mutató fejlesztés a Németországban létrehozott OLGA rendszer²⁷. Ennek kialakítását az úgynevezett tömeges dízelperek által okozott áldatlan állapotok indokolták: nagy autógyártó cégek – téves kipufogógáz-kibocsátási értékek miatt – számos pert generáltak, amelyekben a felek az elsőfokú ítéletet gyakorlatilag mindig megfellebbezik, így néhány év alatt a tízszeresére ugrott a másodfokon folyamatban lévő ügyek száma. Ezekben az ügyekben ráadásul – a technikai eszközök fejlődése folytán – egyre hosszabb beadványok születnek, továbbá az ügyek egymástól csak néhány, de igen fontos részletben térnek el, amelyek manuális szűrése rendkívül nagy munkaterhet generálna. Ez a helyzet automatizálásért kiáltott: a tömeges perek adminisztrációjának kezelésére mintegy hat hónap leforgása alatt az Oberlandesgericht (a továbbiakban: OLG) Stuttgart (Stuttgarter Tartományi Bíróság) munkatársai megvalósították az OLGA rendszert, amely mesterséges intelligencia alkalmazásával képes kiadni az 'adatgyémántokat': a bíró által megadott paraméterek alapján valamennyi dokumentumot átvizsgálja, az ügyeket csoportosítja, valamint a megadott határozatsablonokat módosítja. Ez pedig nemcsak időt takarít meg, hanem az ügyek áttekintését és a tárgyalások kitűzését is megkönnyíti.

Ebben a rendszerben a mesterséges intelligencia elemzi a fájlokat, és a tények szerint rendezi őket: ez az ismétlődő

jellemzők szerinti rendszerezés a bírókat segítő sematikus tevékenység, a tartalom feldolgozásáért, áttekintéséért és a döntések meghozataláért továbbra is a bírók felelősek.

Egy másik, a mesterséges intelligenciát a bírósági eljárásban hatékonyan alkalmazó fejlesztés a spanyol bíróságokon a tárgyalási jegyzőkönyv elkészítéséhez alkalmazott, mesterséges intelligencia-alapú beszédfelismerő eszköz. A tanulásra képes eszköz nem pusztán videóra veszi a tárgyalást és leírja annak hanganyagát, hanem helyesírás-ellenőrző funkcióval is rendelkezik, valamint felismeri az egyes beszélőket.²⁸ A videótartalomban szabad szöveges keresés révén a felvételek belüli olyan konkrét pillanatok fellelését teszi lehetővé, amikor a keresni kívánt szó elhangzott. A rendszer használatának jelentős erőforráskímélő hatása van, hiszen feleslegessé teszi a felvételen rögzített szöveg ember általi leírását. Az Igazságügyi Minisztérium adatai szerint 2020 májusától 2023 decemberéig több mint 1 400 000 szövegezés készült a felvételekről.²⁹

3. A DIGITÁLIS FEJLESZTÉSEK HATÁSA AZ UNIÓS IGAZSÁGÜGYI EREDMÉNYTÁBLA TÜKRÉBEN

3.1. AZ EURÓPAI SZEMESZTER

Az európai szemesztert – amely az uniós szintű gazdaságpolitikai koordináció éves ciklusa – a 2008-as gazdasági válságot követően, 2010-ben hozta létre az Európai Unió az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 121. és 148. cikke alapján, a gazdasági és társadalmi szakpolitikák monitorozása és koordinálása, az uniós szabályokkal és célkitűzésekkel való jobb összehangolása érdekében. Az ennek keretében megfogalmazott javaslatok a tagállamok részére tett ajánlásoknak – országspecifikus ajánlások (CSR – country specific recommendations) – tekinthetők.³⁰ Az európai szemeszter a prioritások között említi a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerei hatékonyságának javítását.

3.2. AZ IGAZSÁGÜGYI EREDMÉNYTÁBLA KIALAKÍTÁSA, CÉLJA

Az Európai Bizottság az elmúlt évtized elején – felismerve, hogy az akkor zajló gazdasági válság okozta változások során a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek kiemelkedő szerepet játszanak a bizalom és a stabilitás helyreállításában, a növekedés beindításában – az európai szemeszter keretében megfogalmazott prioritás megvalósításának elősegítése érdekében igazságügyi eredménytábla elkészítését határozta el. Annak

25 Útmutató az online alternatív vitarendezéshez – Guidelines on online alternative dispute resolution (a szerző fordítása) <https://rm.coe.int/cepej-2023-19final-en-guidelines-online-alternative-dispute-resolution/1680adce33>

26 A CEPEJ Kiberigazságügyi és MI Kutatóközpontja – Resource Centre Cyberjustice and AI by CEPEJ, lásd: <https://public.tableau.com/app/profile/cepej/viz/ResourceCentreCyberjusticeandAI/AITOOLSINITIATIVESREPORT?publish=yes>

27 Az OLG Stuttgart mesterséges intelligenciát használ a dízel perekben <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/service/presse/pressemitteilung/pid/einsatz-kuenstlicher-intelligenz-zur-bewaeltigung-der-diesel-verfahren> és <https://rsw.beck.de/aktuell/daily-meldung/detail/dieselklagen-flut-kuenstliche-intelligenz-soll-richter-am-olg-stuttgart-entlasten>

28 Működését lásd: https://www.youtube.com/watch?v=8GO_u0Mrh5I

29 Az igazságszolgáltatáshoz hozzáférés – Szolgáltatások és megoldások: felvételek szövegezése <https://www.administraciondejusticia.gob.es/-/soluciones-textualizacion-de-grabaciones>

30 BÍRÓ-NAGY András, LAKI Gergely: Ajánlások és teljesülésük. A V4-ek országspecifikus ajánlásai európai kontextusban. *Politikatudományi Szemle*, 2021/1., 8.

célja az volt, hogy a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereinek vonatkozásában objektív, megbízható és összehasonlítható adatok szolgáltatásával mozdítsa elő az Európai Uniót és a tagállamokat is a hatékonyabb igazságszolgáltatás megvalósításában, azért, hogy azonosítani lehessen a jó gyakorlatokat ('best practices') és a fejlesztendő területeket, hiányosságokat.³¹ A 2013. évi éves növekedési jelentésben az Európai Bizottság kiemelte, hogy a bizalom helyreállítása és a növekedéshez való visszatérés érdekében kulcsfontosságú a reformok ütemének megőrzése, ennek keretében „javítani lehet az igazságszolgáltatási rendszerek színvonalát és függetlenségét”.³² Erre tekintettel, a kölcsönös elismerés és együttműködés elvét, a kölcsönös bizalom megerősítésének szükségességét figyelembe véve, esetlegesen országspecifikus ajánlások megfogalmazása érdekében látták szükségesnek a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereinek összehasonlítható módon történő rendszeres áttekintését.

A hatékony bírósági jogvédelem szempontjából jelentősége van annak, hogy a nemzeti bíróságok egyben uniós bíróságok, a nemzeti bírók pedig uniós bírók: azaz az uniós jogot alkalmazzák, ami miatt az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikke (1) bekezdésének második albekezdése kifejezetten előírja a tagállamoknak az uniós jog által szabályozott területeken a hatékony jogvédelem biztosításához szükséges jogorvoslati lehetőségek megteremtését.³³ A hatékony jogorvoslat-hoz való jog fontossága az Európai Unió Alapjogi Chartájában³⁴ is megjelenik.

Azt is hangsúlyozták, hogy az EUMSZ 67. cikkének (1) bekezdését – amely szerint az Unió egy, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget alkot, amelyben tiszteltben tartják az alapvető jogokat és a tagállamok eltérő jogrendszereit és jogi hagyományait – az összehasonlítás és az elemzés során szem előtt kell tartani.

3.3. AZ IGAZSÁGÜGYI EREDMÉNYTÁBLA ELKÉSZÍTÉSE

Az Európai Bizottság 2013 óta teszi közzé az uniós igazságügyi eredménytáblát, amely tájékoztatás céljából tartalmazza a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereinek meg-

határozott, azok hatékonyságára, minőségére, függetlenségére vonatkozó adatait. Mivel nincs két egyforma igazságszolgáltatási rendszer, lényeges, hogy az eredménytáblának nem célja ezen rendszerek bármelyikének előtérbe helyezése vagy kiemelése, hanem inkább széles körű áttekintést kíván nyújtani, hogy a fejlesztendő területeket, a fejlesztés irányait azonosítani lehessen. Bár nem rangsor létrehozása érdekében alakították azt ki, az eltelt több mint egy évtized alatt mégis, bizonyos mutatók (pl. eljárás hossz, digitalizáció mértéke) tekintetében a tagállamok között egyfajta, ha nem is pontos, de hozzávetőleges sorrend megállapítható. Azt mindenképpen tükrözik ezek a mutatók, hogy az egyes tagállamok az adott területen mennyire tudatosak, milyen intézkedéseket tettek, azaz a közös gondolkodás hatása nyomon követhető.

Ki kell emelni, hogy az eredménytáblában megjelenített adatkörök évről évre változnak, a tagállamokkal folytatott párbeszéd keretében folyamatosan bővülnek. A kezdetben első sorban a bírósági ügyek (a 2013-as eredménytábla meghatározása szerint³⁵ a polgári és gazdasági jogi ügyek, a végrehajtási ügyek, az ingatlan-nyilvántartási ügyek, a cégbírósági ügyek és a közigazgatási ügyek) idődimenzióit, hatékonysági mutatóit (az eljárás tartama, a befejezési arány és a folyamatban lévő ügyek száma) tartalmazó felmérés később egyre nagyobb hangsúlyt fektetett az igazságszolgáltatási rendszerek digitális fejlettségére és a bírói függetlenségre is. Az eredménytábla egyébként kezdettől fogva megvizsgálja – az eljárás tartamának csökkentése és az ítélezés minőségének emelése keretében – a bíróságok információs és kommunikációs technológiai rendszereire vonatkozó mutatókat is.³⁶

Az eredménytábla elkészítésének alapjául szolgáló adatgyűjtést és -elemzést az Európai Bizottság felkérésére, vele kötött szerződés alapján – a tanulmány 2. pontjában ismertetett rendszerben működő – az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonyságának értékelésével foglalkozó bizottsága, a CEPEJ végzi,³⁷ de ahhoz más szervezetek adatgyűjtéseit, felméréseit is felhasználja (pl. Eurostat, Világbank, World Justice Project).

3.4. AZ ELEKTRONIZÁCIÓ FEJLEMÉNYEINEK MEGJELENÍTÉSE AZ UNIÓS IGAZSÁGÜGYI EREDMÉNYTÁBLÁBAN

A 2013-ban első alkalommal megjelent igazságügyi eredménytábla az alcímében is kiemelte, hogy az a hatékony igazságszolgáltatás és a növekedés előmozdításának eszköze. A bevezető részben hangsúlyosan utaltak arra, hogy a kiszámítható, gyors és végrehajtható igazságszolgáltatási határozatok fontos

31 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2013. 2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1555419867264&uri=CELEX:52013DC0160>

32 A Bizottság közleménye – 2013. évi éves növekedési jelentés COM(2012) 750final, 16. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:6c2222b6-73b4-4a6f-9483-5323de2c5cf8.0022.02/DOC_38&format=PDF

33 LEHÓCZKI Balázs: Az uniós jog alkalmazásáért felelős nemzeti bíróságok függetlensége. *Acta Humana – Emberi Jogi Közlemények*, 2019/3., 152–153.

34 Az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikk. A hatékony jogorvoslat-hoz és a tisztességes eljárás-hoz való jog. „Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslat-hoz. Mindenkinnek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinnek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételehez. Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételehez erre szükség van.”

35 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2013. 6. https://commission.europa.eu/document/download/e6cdc21d-1729-4e49-a9b6-c262fb003338_en?filename=justice_scoreboard_2013_en.pdf&preflang=hu

36 Az EU igazságügyi eredménytáblájának elemzését 2013–2017. időszakra vonatkozóan lásd TÉGLÁSI András: Az Európai Unió igazságügyi eredménytáblája (EU Justice Scoreboard) – az első öt év. In: KAISER Tamás (szerk.): *A Jó Állam mérhetősége III.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 34–45.

37 A CEPEJ által az EU igazságügyi eredménytáblájához készített tanulmányokat lásd <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-study-for-the-eu-justice-scoreboard>

helyzetet tükrözik, és hazánkban ekkor kezdődött az elektronikus kapcsolattartás szélesebb körű, először választható, majd adott körben kötelező bevezetése,⁴⁴ aminek köszönhetően a helyezesünk is számottevően javult a későbbiek során. 2014-ben ez a pontszám a 2,5-höz közelített, majd a 2017-es, 2018-as, a 2019-es és a 2020-as eredménytáblában már a mezőny elején elhelyezkedve, az ügy benyújtása és az idézés továbbítása terén maximális 4 ponttal, míg az eljárás szakaszainak elektronikus úton nyomon követése terén – váltakozva – 3 vagy 4 ponttal állt Magyarország.

Az eredménytábla nem az ICT eszközök, hanem a bíróságok kommunikációja kapcsán elemzi az ítéletek online elérhetőségét, abból a szempontból, hogy az ítéletek egyszerűbb hozzáférhetősége segíti a feleket megalapozott jogorvoslati döntéseik meghozatalában, és ez hozzájárul a bíróságokba vetett bizalom növeléséhez.⁴⁵ Emellett az ítéletek online hozzáférhetőségének biztosítása növeli az igazságszolgáltatási rendszerek átláthatóságát, segíti a polgárokat és a vállalkozásokat jogaik megértésében, és hozzájárulhat az ítélkezési gyakorlat következetességének biztosításához.⁴⁶ Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az online hozzáférés kialakítása, fejlesztése, működtetése informatikai keretek között történik, így indokolt ezt a témát is vizsgálni a tanulmány keretében.

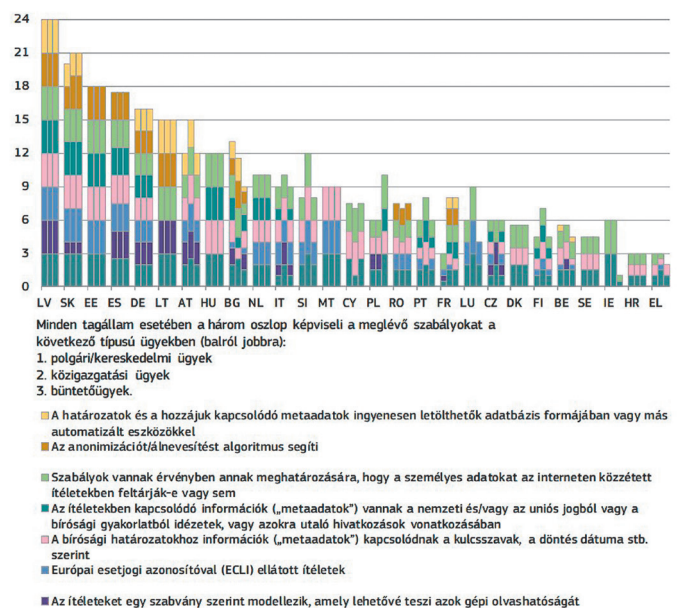
Ez a téma először a 2015-ös eredménytáblában jelent meg, és Magyarország a vizsgált szempontok – az érintett bírósági szintek száma, a határozatok a nyilvánosság vagy csak az érintettek számára ingyenesen hozzáférhetők, a honlapot legalább havonta egyszer frissítik – alapján a legmagasabb 12 ponttal az élmezőnyben helyezkedett el.⁴⁷

Az ítéletek online közzétételével kapcsolatos gyakorlatok vonatkozásában Magyarország már kissé hátrébb, de még mindig a mezőny első felében helyezkedett el az eredménytáblán, hiányossággént jelent meg az ítéletek európai esetjogi azonosítója feltüntetésének (European Case Law Identifier, a továbbiakban: ECLI)⁴⁸ az elmaradása.⁴⁹ Azonban másik hat tagállammal együtt a legmagasabb pontszámot érte el a közzé-

tett ítéletek nyilvánosság számára történő online hozzáférhetősége terén.⁵⁰

Az eredménytáblák megállapításait követve látható, hogy a bírósági ítéletek online elérhetősége folyamatosan javuló tendenciát mutat, így 2019-ben például 19 tagállam legfelsőbb szintű – azaz az ítélkezési gyakorlatot alakító – bírósága közzéteszi a polgári/kereskedelmi és közigazgatási jogi ügyekben hozott összes ítéletet.⁵¹ Az Európai Bizottság felhívta a figyelmet arra is, hogy a nagy mennyiségű közzétett határozatra figyelemmel elengedhetetlen a felhasználóbarát, innovatív jogi technológiát⁵² alkalmazó keresőeszközök kialakítása.

Új elemként jelent meg a 2020-as eredménytáblában vizsgált területként a géppel olvasható bírósági határozatok előállításának megszervezése.

3. ábra. Géppel olvasható bírósági határozatok előállításának megszervezése, 2019⁵³

A fenti ábrán is látható, hogy Magyarországon a megadott kritériumok közül megvalósultak a következők: az anonimizációt/átnévesítést algoritmus segíti; szabályok vannak érvényben annak meghatározására, hogy a személyes adatokat az interneten közzétett ítéletekben feltárják-e vagy sem; az ítéletekben kapcsolódó információk ('metaadatok') vannak a nemzeti és/vagy az uniós jogból vagy a bírósági gyakorlatból idézetek, vagy azokra utaló hivatkozások vonatkozásában; a bírósági határozatokhoz információk ('metaadatok') kapcsolódnak a kulcsszavak, a döntés dátuma stb. szerint. Nem teljesül viszont az, hogy a határozatok és a hozzájuk kapcsolódó metaadatok ingyenesen letölthetők legyenek adatbázis formá-

44 GYARMATHY (2025) i. m.

45 A határozatok közzététele és az anonimizálás kérdéskörével, a szabályozás folyamatával, előrehaladásával kapcsolatban hazai vonatkozásban lásd BALOGH Zsolt György: A bírósági határozatok közzétételének szabályozása Magyarországon. *Infokommunikáció és Jog*, 2013/2., 84–89.

46 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2019. 34. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1562062740889&uri=CELEX:52019DC0198>

47 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2015, 29. ábra. 27. https://commission.europa.eu/document/download/ec5e4e78-11ac-41ce-b2e6-8c61183495f6_en?filename=justice_scoreboard_2015_en.pdf&preflang=hu

48 A Tanács 2011. április 29-i következtetései az európai esetjogi azonosító (ECLI) és a minimális számú egységes esetjogi metaadat (metadata) bevezetésére való felkérésről (HL 2011.C 127., 1.)

Az ECLI – az 'ECLI' előtagon kívül – a következő négy kötelező elemből áll:

- az érintett bíróság szerinti tagállamnak, illetve – az Európai Uniónak megfelelő kód;
- a határozatot hozó bíróságnak megfelelő rövidítés;
- a határozat éve;
- legfeljebb 25 karaktert tartalmazó, betűkből és számjegyekből álló sorszám, amelyet az egyes tagállamok vagy az érintett, nemzetek feletti szintű igazságszolgáltatási fórum által meghatározott formában kell képezni. A sorszám nem tartalmazhat semmilyen írásjelet, kivéve a pontot („.”) és a kettőspontot („.”), amelyek közül az utóbbi az ECLI egyes részeit választja el egymástól.

49 Megjegyzés: ez a mai napig – a dolgozat lezárásakor – még nem valósult meg.

50 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2019, 25. ábra. 34. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1562062740889&uri=CELEX:52019DC0198>

51 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2019, 25. ábra. 34. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1562062740889&uri=CELEX:52019DC0198>

52 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2020. 30. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52020DC0306>

53 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2020, 29. ábra. 32. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52020DC0306>

jában vagy más automatizált eszközökkel; az ítéletek továbbra sincsenek ellátva európai esetjogi azonosítóval (ECLI), valamint a szabványosított modellezés hiányában még nem lehetséges azok gépi olvashatósága.⁵⁴ Meg kell jegyezni, hogy ezek a hiányosságok – az európai esetjogi azonosító használatának a kivételével – a tagállamok nagy részénél szintén fennállnak, de az eredménytáblában felvetett lehetőségek, mint jövőbeli fejlesztési irányok, szerepelhetnek célkitűzésükként.

3.4.3. A TOVÁBBLÉPÉS SZÜKSÉGESSÉGÉNEK FELISMERÉSE: A TANÁCS KÖVETKEZTETÉSEI ÉS A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE

Már említettük, hogy az igazságszolgáltatás digitalizációja folyamatában is vízváltó volt a Covid19-járvány és annak hatása. Az Európai Unió Tanácsa 2020. októberben „Az igazságszolgáltatáshoz való jog – A digitalizáció lehetőségeinek kiaknázása” címmel közzétette a következtetéseit,⁵⁵ amelyek révén lényegében konkrét javaslatokat fogalmaz meg az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az ahhoz kapcsolódó digitalizációs fejlesztések kapcsán, adott esetben a cselekvés irányát is megfogalmazva. Rögzítette, hogy a digitális átalakulás az emberek életét az elmúlt évtizedekben alapvetően megváltoztatta, és ez a folyamat a jövőben is folytatódni fog. Kiemelte, hogy a digitális technológiák már jelenleg is fontos elemei a hatékony igazságszolgáltatásnak, és azok alkalmazásakor a hozzáférést megkülönböztetés nélkül kell biztosítani, és azok a jogállamisági normák tiszteletben tartásának előmozdítására is felhasználhatók (8. pont). Utalt a tagállamok együttműködésének fontosságára és arra, hogy ezt szem előtt tartva, gyors és biztonságos, az eljárások teljes folyamatát átfogó, interoperábilis megoldások kidolgozása kívánatos (15. pont). Hangsúlyozta azt is: a Covid19-válság megerősítette, hogy a tagállami bírósági eljárások és a határokon átnyúló eljárások során be kell ruházni digitális eszközökbe, és azokat használni kell (24. pont). Végezetül felszólította a Bizottságot, hogy az igazságszolgáltatás digitalizációjára vonatkozóan dolgozzon ki átfogó uniós stratégiát, és fejlessze tovább az uniós igazságügyi eredménytábla releváns mutatóinak nyomon követését, az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának javítása érdekében (28. pont).

A tapasztalatok összegzéseként a Tanács felhívására az Európai Bizottság 2020. decemberben közleményt fogadott el, „Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban – Lehetőségek eszköztára” címmel.⁵⁶ Ez a dokumentum lényegében az igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáférés biztosítása mellett az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságának digitális technológiák alkalmazásával történő fejlesztését célzó stratégia, amelyben a Bizottság rögzíti támogató álláspontját az igazságszolgáltatás digitalizációjának további

gyorsítása mellett, azzal, hogy a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani az igazságszolgáltatási rendszerek rezilienciájának további erősítésére, továbbá a határokon átnyúló igazságügyi együttműködés fokozására. Célul tűzi ki – a nemzeti rendszerek eltéréséből fakadó, az együttműködést lassító akadályok leküzdése érdekében – az igazságszolgáltatás további digitalizációján belül a biztonságos és magas színvonalú távközlési technológiák (videokonferenciák) alkalmazását, a nemzeti adatbázisok és nyilvántartások összekapcsolásának elősegítését, valamint a biztonságos, elektronikus adattovábbítási csatornák illetékes hatóságok közötti használatának előmozdítását.

A közlemény – megfogalmazása szerint – az igazságszolgáltatás digitalizációját új szemszögből, egy eszköztáron keresztül közelíti meg. Ez az eszköztár pedig jogi, pénzügyi és informatikai eszközök összességét jelenti, amelyeket az egyes szereplők igényeiknek megfelelően alkalmaznak. Ezek az eszközök a Bizottság javaslata szerint: a tagállamoknak nyújtott pénzügyi támogatás, jogalkotási kezdeményezések, informatikai eszközök, valamint nemzeti koordinációs és nyomon követési eszközök alkalmazásának elősegítése. Megemlíti a közlemény a mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségét is, de annak kockázataira és annak bevezetésével kapcsolatos körülmintő eljárás szükségességére hívja fel a figyelmet.

A jobb nyomon követhetőség, a tapasztalatok hatékonyabb hasznosítása érdekében a közlemény szerint a Bizottság az igazságügyi eredménytábla tartalmát megváltoztatja, annak eredményét a következő pont tartalmazza.

3.4.4. A DIGITALIZÁCIÓ SZOROSABB NYOMON KÖVETÉSE ÉS MONITOROZÁSA 2021-TŐL – A COVID19-VÁLSÁG HATÁSA

A Covid19-világjárvány megmutatta, mennyire fontos az igazságszolgáltatás korszerű digitalizációja, és annak folyamatos fejlesztése. Természetesen nem kizárólag a digitalizációs eszköztár állt rendelkezésre, sok esetben a veszélyhelyzetre vonatkozóan – az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést biztosítva – speciális eljárásjogi, ügyviteli szabályokat is kellett alkotni az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartása érdekében.⁵⁷

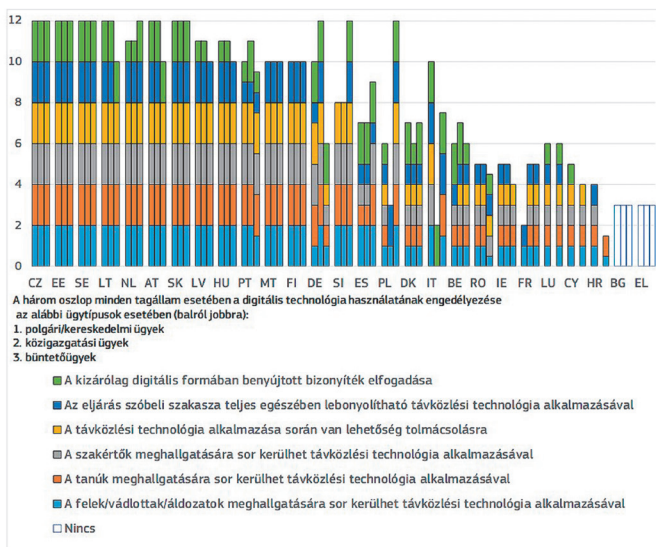
54 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2020. 32. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52020DC0306>

55 A Tanács következtetései (Az igazságszolgáltatáshoz való jog – A digitalizáció lehetőségeinek kiaknázása) (2020/C 342 I/01) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2020:342:FULL>

56 A Bizottság közleménye (Az igazságszolgáltatás digitalizációja az Európai Unióban Lehetőségek eszköztára) {SWD(2020) 540 final} <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0710>

57 Ebben a témában számos cikk és tanulmány született, a tanulmány témakörébe tartozóan a hazai szabályozást illetően például ZÓDI Zsolt: A járvány, a jogi szféra és a technológia – Hogyan vészelték át a jogrendszerek a járványt, mekkora szerepe volt ebben a technológiának, és mennyire lesznek tartósak a változások? In: *Medias Res*, 2020/2.; TIMÁR Balázs: A polgári igazságszolgáltatás kihívásai Magyarországon a koronavírus-járvánnyal összefüggésben. In: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – LŐRINCZ Viktor Olivér (szerk.): *Jogi diagnózisok. A COVID19-világjárvány hatásai a jogrendszerre*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, L'Harmattan, 2020. 111–126.; ZAVACZKY Márk András: Veszélyhelyzeti jogalkalmazás a végrehajtási eljárásokban. *Glossa Iuridica*, VII. évfolyam, Különszám, Jog és vírus, 2020.; GYARMATHY Judit: Veszélyhelyzeti szabályozás és annak kihatása a felülvizsgálati eljárásra. In: *Jog és Állam. XXIII. Jogász Doktoranduszok Országos Konferenciája*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2022, 63–72.; ÜDVÁRY i. m. 239.; GÁL Judit: A kényszerítő eljárás új szabályai a rendkívüli jogrend tükrében. In: BODZÁSI Balázs – CSEHI Zoltán (szerk.): *A Covid19 és a gazdasági jog. A koronavírus-járvány és a rendkívüli jogrend hatása a magyar gazdasági jogi szabályozásra*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2023, 147–171.; GYARMATHY Judit: Polgári perek a Kúrián a koronavírus idején.

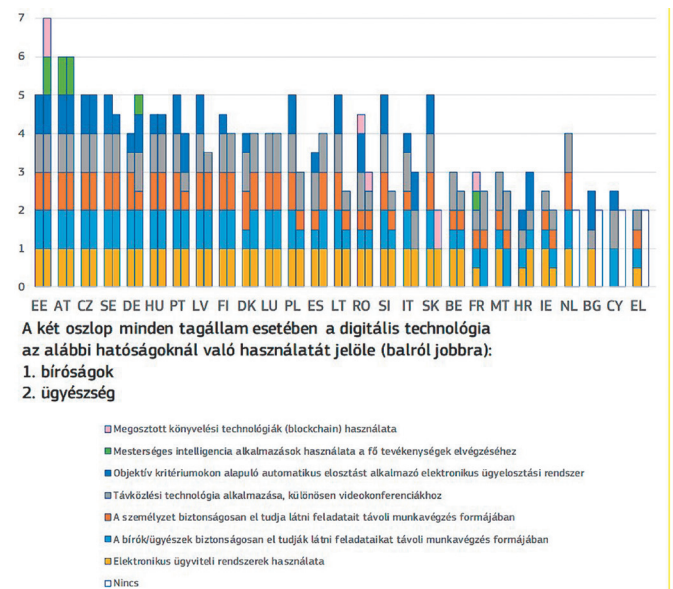
A 2021-es eredménytábla a digitalizáció kérdését kiemelten kezelve, azt külön pontban elemzi. Mindenekelőtt azt vizsgálja, hogy a tagállamok jogrendszerei kellőképpen felkészültek-e a digitális rendszerekre: ennek keretében a kizárólag digitális formában benyújtott bizonyíték elfogadását, az eljárás szóbeli szakaszának teljes egészében távközlési technológia alkalmazásával történő lebonyolíthatóságát, a távközlési technológia alkalmazása során a tolmácsolás lehetőségét, a szakértők és tanúk, valamint a felek/vádlottak/áldozatok távközlési technológia alkalmazásával történő meghallgatása lehetőségét veszi górcső alá. A táblázat alapján⁵⁸ Magyarország azon tagállamok közé tartozik, ahol mindezekre lehetőséget biztosít a jogrendszer, egyedül az elektronikus úton történő bizonyítékbenyújtás terén nem állnak rendelkezésre teljeskörűen a szabályok.

4. ábra. A digitális technológia a polgári/kereskedelmi, közigazgatási és büntetőügyekben a bíróságokon való alkalmazását lehetővé tevő eljárási szabályok⁵⁹

Az eredménytábla tartalmazza a digitális eszközök használatára vonatkozó adatokat is, ami lényegében a bíróságok rendelkezésére álló, az időszerű, hatékony, magas minőségű munka végzéséhez szükséges digitális infrastruktúra rendelkezésre állását hivatott értékelni. Ami a bíróságokat illeti, Magyarország a tagállamok első harmadában foglal helyet, azzal, hogy biztosítva van az elektronikus ügyviteli rendszerek használata, a biztonságos távoli munkavégzés feltételei a bírók és igazságügyi alkalmazottak számára adottak, van lehetőség távközlési technológia, különösen videokonferencia alkalmazására, és részben van lehetőség objektív kritériumokon alapuló automatikus elosztást alkalmazó elektronikus ügyelosztási rendszer használatára. Két olyan elemet is vizsgál

a Bizottság, amely hazánkban még nem biztosított: a mesterséges intelligencia-alkalmazások használata a fő tevékenységek elvégzéséhez a bíróságokon kezdetben csak Ausztriában és Franciaországban, majd Dániában, Észtországban, Lengyelországban, Luxemburgban, Szlovákiában, míg a megosztott könyvelési technológiák (blockchain) használata a bíróságon csak Romániában és Franciaországban, majd Észtországban, Lengyelországban merült fel.⁶⁰

(*) Elérhető maximális pontszám: 7 pont. Mindegyik kritériumra egy pontot adunk, ha a bíróságok és az ügyészségek (ebben a sorrendben) használnak egy adott technológiát, és 0,5 pontot adunk, ha nem minden esetben használják az adott technológiát.

5. ábra. A digitális technológia használata a bíróságokon és az ügyészségeken⁶¹

A következő új eleme az eredménytáblának a biztonságos elektronikus kommunikáció rendelkezésre állása bíróságok egymás közötti és a hivatásrendekkel történő kommunikációjában. E lehetőség előnye a papíralapú és személyes jelenléttel járó kommunikáció csökkentése révén az idő- és költségtakarékosság, az eljárás hosszának csökkenése. Az adatok alapján Magyarország egyike azon 15 tagállamnak, ahol a bíróságoknak egymás között és a hivatásrendekkel is (közjegyzők, bírósági végrehajtók, büntetés-végrehajtási intézet, ügyvédek) biztosított az elektronikus kommunikáció.⁶²

Az eredménytábla a bíróságokhoz való online hozzáférés körében egy bírósági eljárás egyes lépéseinek elektronikus

In: BODZÁSI Balázs – CSEHI Zoltán (szerk.): *A Covid19 és a gazdasági jog. A koronavírus-járvány és a rendkívüli jogrend hatása a magyar gazdasági jogi szabályozásra*. Budapest, Magyar Jogász Egylet, 2023, 171–198.

58 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2021, 40. ábra. 44. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0389>

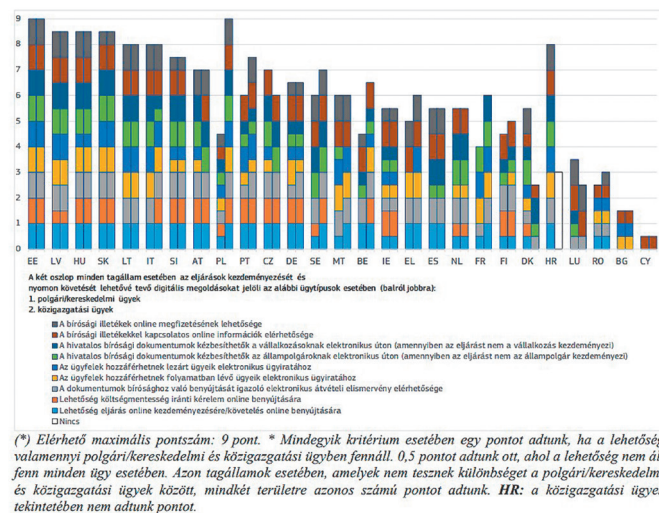
59 Az EU igazságügyi eredménytáblája 2021, 40. ábra. 44. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0389>

60 2021. évi eredménytábla, 41. ábra, 45; továbbá az EU igazságügyi eredménytáblája 2022, 43. ábra. 41. https://commission.europa.eu/document/download/123138e5-f651-44e4-963e-65b721c4f5e7_en?filename=eu_justice_scoreboard_2022.pdf&preflang=hu és az EU igazságügyi eredménytáblája 2023, 42. ábra, 42. https://commission.europa.eu/document/download/db44e228-db4e-43f5-99ce-17ca3f2f2933_en?filename=Justice%20Scoreboard%202023_0.pdf&preflang=hu

61 2021. évi eredménytábla, 41. ábra. 44. https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf&preflang=hu

62 2021. évi eredménytábla, 42. ábra. 46. https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf&preflang=hu

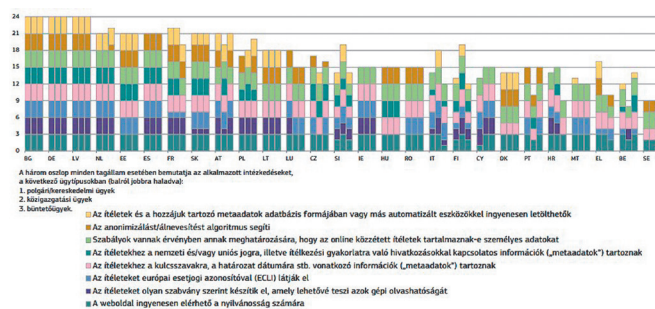
úton történő megtétele lehetőségét is vizsgálja, amelyet az alábbi ábra szemléltet.

6. ábra. Digitális megoldások az eljárások megindítására és nyomon követésére a polgári/kereskedelmi és közigazgatási ügyekben⁶³

Magyarország itt gyakorlatilag a 'dobogón' helyezkedik el, mivel mind a kilenc vizsgált digitális megoldás (eljárás online kezdeményezése/követelés online benyújtása; költségmentesség iránti kérelem online benyújtása; a dokumentumok bírósághoz való benyújtását igazoló elektronikus átvételi elismervény elérhetősége; az ügyfelek hozzáférhetnek folyamatban lévő és – részben – lezárt ügyeik elektronikus ügyiratához; hivatalos bírósági dokumentumok kézbesíthetők az állampolgároknak és a vállalkozásoknak elektronikus úton akkor is, ha az eljárást nem ők kezdeményezték; a bírósági ítéletek online megfizetésének és az azzal kapcsolatos online információk elérhetősége) rendelkezésre áll. 'Pontlevonás' hazánkat illetően a lezárt ügyek irataihoz való nem teljes körű hozzáférés miatt történt, ami abból ered, hogy a bírósági iratok digitalizációja felmenő rendszerben – a korábbi időszakot nem érintve – történt. Ezek a lehetőségek az eljárások költségeinek és hosszának csökkentése révén a bíróságokba vetett közbizalom növelését eredményezhetik, amire figyelemmel a további fejlesztési lehetőségek támogatása indokolt.

Az ítéletekhez való hozzáférést továbbra is kiemelten kezeli a Bizottság, ösztönzi a felhasználóbarát keresőrendszerek fejlesztését, a bírói gyakorlathoz való jobb hozzáférés érdekében, ami ösztönzőleg hathat azok újrafelhasználására, az arra épülő korszerű jogi innovációk megjelenésére is.

7. ábra. Géppel olvasható bírósági határozatok előállításának megszervezése⁶⁴

A közzétett ítéletek lakosság számára történő online hozzáférhetősége⁶⁵ tekintetében hazánk továbbra is az élmezőnyben szerepel, szintúgy nem történt változás a géppel olvasható bírósági határozatok előállításának megszervezésére vonatkozó adatokban: továbbra sincs lehetőség adatbázis formájában letölteni a határozatokat és a hozzájuk kapcsolódó metaadatokat; az európai esetjogi azonosító (ECLI) bevezetése nem történt meg; az ítéletek gépi olvashatósága sem lehetséges még.

3.5. VÁRHATÓ IRÁNYOK, A KÖVETKEZŐ LÉPÉSEK AZ IGAZSÁGÜGYI DIGITALIZÁCIÓ TERÉN

3.5.1. E-IGAZSÁGÜGYI STRATÉGIA 2024–2028

Az előbbieken kifejtettek alapján látható, hogy a tagállamok igazságügyi rendszereinek megerősítése, azok még hatékonyabbá, ellenállóképesebbé, hozzáférhetővé tétele közös cél. Az Európai Unió 2023. december elején fontos lépést tett az igazságszolgáltatási rendszerek digitalizációja terén ennek támogatásában: a tagállamok igazságügyi miniszterei jóváhagyták a 2024–2028-as időszakra szóló, a fejlesztések elveit és céljait, valamint az ezek eléréséhez szükséges intézkedéseket meghatározó e-igazságügyi stratégiát.⁶⁶ Abban megállapították: „Az igazságszolgáltatási rendszer digitalizálásának célja, hogy megkönnyítse és javítsa az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, hatékonyabbá és eredményesebbé tegye az igazságszolgáltatási rendszert, ugyanakkor elősegítse az igazságügyi szakemberek munkáját, továbbá hogy közelebb hozza az igazságszolgáltatási rendszert a polgárokhoz, és ezáltal mindenki számára jobb igazságszolgáltatási szolgáltatásokat kínáljon” (4. pont).

Rögzítették, hogy a korábbi, a 2019–2023-as időszakra szóló e-igazságügyi stratégia és cselekvési tervben⁶⁷ megfogalmazott következő stratégiai célkitűzések továbbra is érvénye-

⁶⁴ Az EU igazságügyi eredménytáblája 2024, 50. ábra. 40. https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf&prefLang=hu

⁶⁵ A 2021. évi eredménytábla, 46. ábra. 50–51. oldal; továbbá a 2023. évi eredménytábla, 47. ábra. 45.

⁶⁶ A 2024–2028-as időszakra szóló európai e-igazságügyi stratégia <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15509-2023-INIT/hu/pdf>

⁶⁷ A 2019–2023-as időszakra szóló európai e-igazságügyi cselekvési terv, I.2. pont. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A52019XG0313%2802%29>

⁶³ 2021. évi eredménytábla, 44. ábra. 48. https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf&prefLang=hu; továbbá az EU igazságügyi eredménytáblája 2024, 47. ábra. 46. https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf&prefLang=hu

sek: az igazságügy területével kapcsolatos információkhoz való hozzáférés; az igazságügyi hatóságok, a polgárok és az igazságügyi szakemberek közötti elektronikus kommunikáció; valamint az igazságügyi alkalmazások és területek közötti kölcsönös átjárhatóság.

Ehhez képest a következő időszakra vonatkozóan – az igazságszolgáltatás területén a digitalizációs folyamatok és a digitális szolgáltatások használatának felgyorsítása érdekében – az alábbi célkitűzéseket irányozták elő: javítani kell a digitális igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést; fokozni kell a digitális igazságügyi együttműködést; növelni kell a digitális igazságszolgáltatás hatékonyságát; elő kell mozdítani az innovatív digitális igazságszolgáltatást (42. pont).

Nagyon fontos szempontot rögzítettek az e-igazságügyi stratégia 24. pontjában: kiemelték, hogy az igazságszolgáltatás digitalizációja – számos más előny mellett – az igazságszolgáltatással összefüggésben felmerülő költségek csökkenését okozza, mindemellett annak fejlesztéséhez megfelelő pénzügyi források szükségesek. Előírták a megfelelő forráshoz jutás uniós szintű elősegítését ezek megvalósítása érdekében. Ezzel összefüggésben utalni kell arra is, hogy a 2010-es években végrehajtott hazai fejlesztések döntő része is uniós források (EKOP és KÖFOP) felhasználásával zajlott, ami nagyban segítette a jelentős, több rendszert érintő folyamatok véghezvitelét. Kijelenthető, hogy a napjainkban előtérbe került új technológiák (pl. mesterséges intelligencia felhasználása, blokklánc) hasznosítása forrásigényes, és azok innovatív jellege folytán biztosan igényli külső erőforrás bevonását is, amit finanszírozni szükséges. A stratégiában meghatározott egyik működési elv, a dinamikus igazságszolgáltatás a rugalmasságot és a társadalom folyamatosan változó igényeihez való alkalmazkodást várja el (II.B.d. pont), következésképpen ennek megvalósítása, a reziliensebb és reagálóképes rendszerek építése természetesen komoly forrásokat igényel. A stratégia megalkotása, a célok kitűzése és az ebből eredő feladatok meghatározása mellett alapvető a finanszírozás kérdésének megoldása is, amiben az Európai Uniónak az általa is meghatározottak szerint élni kell járnia, a forrásokhoz való hozzáférést a közös célok elérése érdekében minden tagállam részére hozzáférhetővé kell tennie.

A stratégiában meghatározták az igazságügy digitalizációjának alapvető és működési elveit. Az alapvető elvek között említették az alapvető jogok és elvek tiszteletben tartását, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, az emberközpontúságot, a digitális szakadék áthidalását, a felhasználók digitális autonómiájának előmozdítását és a fenntarthatóságot (II.A. pont), míg a működési elvek között az egyszeri adatszolgáltatás elvét, az 'alapértelmezetten digitális' megközelítést, az interoperabilitás és kiberbiztonság szem előtt tartását, a dinamikus és adatvezérelt igazságszolgáltatást, valamint a nyílt forráskódúságot emelték ki (II.B. pont).

Ezek között érdemes külön említést tenni arról, hogy az 'alapértelmezetten digitális' megközelítés értelmében a jövőbeli fejlesztések révén digitális szolgáltatásként kell megalkotni az igazságszolgáltatási rendszert, ami mellett viszont fenn kell tartani a nem digitális megoldásokat is. Érdekes, hogy ezt annak érdekében irányozták elő, hogy a hátrányosabb helyzetű, digitalizációval kevésbé érintett csoportok számára is biztosítani lehessen a hatékony bírói jogvédelmet és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést

(II.B.b. pont), de álláspontom szerint erre – a digitalizációs fejlesztések működtetésének energetikai erőforrásigényére is figyelemmel – az elmúlt időszakban tapasztalt energiaválság miatt is szükség van.

Ami a konkrétumokat illeti, a jövőbeli irányokat érintően kiemelték néhány fejlesztendő területet, ezek között például a videokonferencia-rendszerek fejlesztésének szükségességét, a határokon átnyúló igazságügyi együttműködés szempontjaira figyelemmel az interoperabilitás követelményének szem előtt tartását (58., 59. pont); a mesterséges intelligencia használatával történő, valós idejű tolmácsolást (60. pont), az eljárások és a bíróság által összegyűjtött bizonyítékok rögzítésére használható átiratkészítő eszközök használatát, továbbá megemlíti a robotok általi folyamat-automatizálás és az online vitarendezési eszközök alkalmazásának lehetőségét (63. pont).

A jövőt illetően fontos megállapítás, hogy bár indokoltan tartják újragondolni a személyes jelenléttel összefüggésben a polgároknak való személyes segítségnyújtást, a teljes egészében személyes jelenléttel igénylő bírósági eljárások és a digitális csatornák szélesebb körben történő igénybevétele; ugyanakkor azt is kiemelik, hogy a személyes jelenlét nem hagyható el teljeskörűen (66. pont). A hazai fejlesztési tervek kapcsán érdemes figyelembe venni, hogy az innovatív digitális igazságszolgáltatás kapcsán a mesterséges intelligencia alkalmazási területeként a következőket azonosítják: a bírósági határozatok anonimizálása és álnevesítés; átiratkészítő eszköz az eljárások rögzítésére és a bíróság által összegyűjtött bizonyítékok dokumentálására (beszéd-felismerés és szövegfelolvasás); fordítás; az ítélkezési gyakorlat és a nagy adatforrások jogi elemzése; a kártérítési jogsultságok kiszámítása (például az utasok jogai esetén).

A tapasztalatok hasznosítása, a 'jó gyakorlatok' megosztása érdekében szükségesnek tartják az értékelésre irányuló nyomkövető mechanizmus létrehozását is, amely az Unió és a tagállamok részére egyaránt hozzáférhető.

3.5.2. A HATÁROKON ÁTNYÚLÓ IGAZSÁGÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS DIGITALIZÁCIÓJÁRÓL SZÓLÓ RENDELET, VALAMINT AZ AZT KÍSÉRŐ IRÁNYELV

Az e-igazságügyi stratégia elfogadását (2023. november 17.) követően néhány nappal elfogadott, 2025. május 1-jétől alkalmazandó, a határokon átnyúló igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjáról szóló rendelet,⁶⁸ valamint az azt kísérő irányelv⁶⁹ elfogadása

68 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2844 rendelete (2023. december 13.) a határokon átnyúló polgári, kereskedelmi és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés digitalizációjáról, valamint az igazságügyi együttműködés területén egyes jogi aktusok módosításáról.

69 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2023/2843 irányelve (2023. december 13.) a 2011/99/EU és a 2014/41/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek, a 2003/8/EK tanácsi irányelvnek, valamint a 2002/584/IB, a 2003/577/IB, a 2005/214/IB, a 2006/783/IB, a 2008/909/IB, a 2008/947/IB, a 2009/829/IB és a 2009/948/IB tanácsi kerethatározatnak az igazságügyi együttműködés digitalizációja tekintetében történő módosításáról.

a digitalizáltabb igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát és jobb hozzáférhetőségét célozta, és várhatóan meg fogja könnyíteni az elektronikus kommunikációt a bírósági ügyekben folytatott, határokon átnyúló igazságügyi együttműködési eljárások összefüggésében.

A rendelet fő célja a meglévő kommunikációs csatornák digitalizálása, aminek révén a határokon átnyúló igazságügyi együttműködésben részt vevők számára költség- és időmegtakarítás, az adminisztratív terhek csökkenése és a vis maior körülményekkel szembeni ellenállóképesség javítása érhető el [(4) preambulumbekvezetés]. Mindenekelőtt az európai igazságügyi portálon létrehoznak egy európai elektronikus hozzáférési pontot, amely arra szolgál, hogy a polgárok és jogi képviselők a határokon átnyúló eljárások során ezen keresztül kommunikálhatnak majd a hatóságokkal (például a keresetek benyújtása, valamint releváns információk küldése és fogadása céljából). Ezen túlmenően a hatóságok – biztonságos és megbízható digitális csatornákon keresztül – nemcsak kommunikálhatnak majd egymással, hanem lehetőségük lesz az ügyekkel kapcsolatos adatok cseréjére is.

A határokon átnyúló igazságügyi együttműködés során folytatott elektronikus kommunikáció kapcsán szabályokat tartalmaz a felek és más érintett személyek bírósági ügyekben videokonferencia vagy más távközlési technológia útján történő szóbeli meghallgatáson való részvételével, a természetes vagy jogi személyek, illetve jogi képviselők és az illetékes hatóságok közötti elektronikus kommunikációval, az elektronikus aláírással vagy bélyegzővel ellátott dokumentumok elismerésével és az illetékek elektronikus úton történő megfizetésével összefüggésben.

A kapcsolódó, a tagállamoknak a nemzeti jogukba átültetendő irányelvnek pedig – mivel a tagállamok nemzeti jogrendjébe már korábban átültetett szabályok módosításait állapítja meg – a célja annak biztosítása, hogy a hatóságok közötti határokon átnyúló kommunikáció az (EU) 2023/2844 rendeletben meghatározott szabályokkal és elvekkel összhangban történjen.

4. ÖSSZEGZÉS

Az eddig 12 alkalommal elkészült uniós igazságügyi eredménytábla széles körű áttekintést ad a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereiről, a tanulmány – témájához igazodva – elsődlegesen a digitalizációs eszközök alkalmazásával összefüggő kérdéseket vizsgálta. Az abban szereplő információk hozzájárulnak az európai szemeszter és a jogállamisági ciklus keretében végzett nyomon követéshez, továbbá a Bizottság

éves jogállamisági jelentésébe is beépülnek. Látható, hogy az Európai Unió ösztönzésére és általa megszabott keretek között, prioritásai mentén a tagállamok folyamatosan törekszenek igazságszolgáltatási rendszereik fejlesztésére.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a közelmúltbeli fejlesztések, különösen a bevezetőben említett Digitális Projekt eredményei még mindig Európa élmezőnyében tartják a digitalizáció szempontjából a hazai bíróságokat – Magyarország rendszerint az uniós eredménytábla első harmadában helyezkedik el. Jól tükrözik az adatok az elektronikus kapcsolattartás fejlődését, kiterjesztését, az ítéletekhez történő hozzáférés széleskörűségét, és több tagállamnál is szélesebb körben teszik lehetővé a digitális technológiák bírósági ügyekben történő alkalmazását, ami nagyban hozzájárul a perbeli jogok és kötelezettségek hatékony érvényesítéséhez és teljesítéséhez.

Az is egyértelmű, hogy a Covid19-világjárvány a digitalizációs folyamatokat felgyorsította, az online kommunikáció, a távoli munkavégzés feltételeit gyorsan ki kellett alakítani, és ezek kedvező hatása a későbbi időszakokra is megmaradt. A 2021-es eredménytábla tapasztalatai egyértelműen megmutatták, hogy a világjárvány időszakában is folyamatosan működtetett bíróságok munkája általánosságban hozzáférhetőbbé és hatékonyabbá vált.⁷⁰ A hazai tapasztalatok azt mutatják, hogy az éppen a járványügyi időszak kezdetére kialakított fejlesztések segítségével biztosított volt a bíróságok működése, sőt újabb jogintézmény kialakítása is lehetővé vált: az ebben az időszakban bevezetett⁷¹ egyszerűsített elektronikus jelenlét immár a polgári perrendtartásba épülve lehetővé teszi a meghallgatandó személy rendelkezésére álló telekommunikációs eszköz alkalmazásával a meghallgatása lefolytatását.⁷²

Mindazonáltal az Alaptörvény-módosítással⁷³ és az ahhoz kapcsolódó jogalkotással (például a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól szóló 2023. évi CIII. törvény), valamint az Európai Unió megújuló e-igazságügyi stratégiájával összhangban vélhetően az eddig elért eredmények mellett nélkülözhetetlenné válnak a további fejlesztések. Látható, hogy az e körben ismertetett nemzetközi digitalizációs megoldások/módszerek még inkább segíthetik az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, akár határokon átnyúlóan is.

Mindezekre tekintettel is megállapítható: nem kétséges, hogy az igazságszolgáltatás digitalizációját, az új technológiák beépítését tovább kell folytatni, mind a tagállami rendszerek működése, rezilienciájának biztosítása, mind pedig a mind hatékonyabb határokon átnyúló igazságügyi együttműködés előmozdítása érdekében.

70 PATÓ Viktória Lilla: Magyarország igazságügyi rendszerének digitális fejlettsége: tanulságok a 2021-es uniós igazságügyi eredménytábla mutatóiból. In: BAGI Nikolett Dóra, PATÓ Viktória Lilla, SCHMIDT Laura, TÓTH Bettina (szerk.): *EUSTRAT Műhelytanulmányok 2021. I. félév*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022, 64.

71 A veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet (Veir 1.) 21. § (3) bekezdés.

72 Az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2024. évi XVII. törvény 95. §-a a Pp. XLVII. Fejezetét kiegészítette a 161. Egyszerűsített telekommunikációs jelenlét alcímmel. Lásd GYARMATHY (2025) i. m.

73 Magyarország Alaptörvényének tizenkettedik módosítása.